

NU de Belgische regering blijkbaar zonder veel bezwaren programmapunten begint over te nemen van de oppositie en begint samen te werken met die oppositie om fundamentele problemen van onze samenleving op te lossen — ik verwijs naar de politie- en justitievorming — is de tijd misschien gekomen om een ander dossier, dat vooral de oppositie na aan het hart ligt maar dat de laatste tijd uit de belangstelling is verdwenen, opnieuw te bekijken. In de hoop natuurlijk dat daarvoor een gelijkaardige oplossing kan worden gevonden. Ik heb het over het bindend nationaal referendum, waarvoor ook best de grondwet wordt gewijzigd en waarvoor dus een tweederde meerderheid is vereist.

Dat dossier heeft het nadeel dat het niet kan profiteren van een fait-divers als de ontsnapping van Dutroux om de zaken in beweging te zetten.

Er is over het onderwerp reeds zoveel gepubliceerd dat het, denk ik, wenselijk is de belangrijkste argumenten pro en contra nog eens kort en duidelijk op een rijtje te zetten. Laten we beginnen met de tegenargumenten. Een algemene opmerking in dat verband is dat we niet mogen uit het oog verliezen dat de meeste tegenargumenten dezelfde zijn als de argumenten die indertijd tegen het algemeen stemrecht werden gebruikt. Hetgeen toch zorgt voor een bepaald reukje.

Als men bezwaren uit tegen

het referendum, dan heeft men het vaak over het gevaar dat het volk emotioneel zou kunnen reageren als reactie op een bepaalde gebeurtenis. Ik

denk ook dat de kans groot is dat een meerderheid „ja” zou hebben gestemd in een referendum over de herinvoering van de doodstraf vlak na de zaak-Dutroux. Eigenlijk stelt men hier de vraag: wie beslist dat een referendum wordt gehouden en wanneer het wordt gehouden? En wie beslist waarover een referendum kan gaan?

Het is duidelijk dat het volk moet beslissen en niet de politiek. Moeten we dan een referendum houden over het referendum? Natuurlijk niet. Een systeem van handtekeningenacties of petitie kan volstaan. Met deze beperking dat een rechter zich steeds moet uitspreken over het feit of het voorgestelde referendum al dan niet in tegenspraak is met de grondwet of met bepaalde verdragen. Zo vermijden we referenda over zaken als het opnieuw invoeren van de doodstraf. Hier moeten we de parallel trekken met de wet. Een referendum leidt vaak tot een wet en een wet, of ze nu goedgekeurd is door een volksvertegenwoordiging of door het volk zelf, kan niet in tegen-

De angst voor het volk

Regelmatige deelname aan een referendum maakt dat burgers meer inzicht krijgen in maatschappelijke vraagstukken en minder onverschillig staan tegenover dergelijke vraagstukken, stelt Filip Spagnoli

spraak zijn met de grondwet en met de rechten van de mens, vervat in die grondwet.

Een ander bezwaar tegen het referendum komt voort uit de vrees dat het volk zou kunnen worden gemanipuleerd door elites of demagogen. Het is een beetje vreemd dat men meent het volk te kunnen beschermen tegen de elite door het volk weg te houden van de politieke deliberatie en die helemaal over te laten aan de elite, ook al is die verkozen. De vrees voor de elite wordt tegengegaan door al de macht te geven aan de elite. Bovendien is de mogelijke beïnvloeding door elites even groot in een representatief systeem.

Een ander argument betreft de vermeende apathie en onverschilligheid van het volk aan de ene zijde en de vermeende complexiteit van de problemen aan de andere zijde. Om die twee redenen zou het niet aangewezen zijn het volk te laten beslissen over maatschappelijke problemen. Men vergeet dan dat juist de deelname aan het referendum een opvoedende functie heeft, in die zin dat die

deelname het vermogen van het volk om over zaken te oordelen vergroot. Als het volk mag stemmen over een bepaalde zaak, ontstaan er spontaan meer voorafgaande debatten, worden die debatten ook door meer mensen gevolgd, waardoor meer mensen zich bewust zijn van de argumenten voor of tegen. Het eventuele gebrek aan kennis en interesse verdwijnt dus automatisch.

BOVENDIEN is er geen reden om aan te nemen dat de gekozenen van het volk slimmer zijn dan het volk zelf. Het volk krijgt de gekozenen die het verdient. Rechtstreekse participatie in het bestuur veronderstelt inderdaad dat de burgers in staat zijn een betekenisvolle keuze te maken, veronderstelt dus kennis en betrokkenheid. Maar op de een of andere manier zorgt de participatie daar zelf voor. De appetijt komt bij het eten. Het volk is onkundig en onverschillig omdat het nooit mag meedoen.

Een veelgehoord bezwaar is dat een referendum complexe

problemen zou reduceren tot simpele en simplistische ja/nee-kwesties. Hierop moeten we antwoorden dat zelfs complexe problemen een ja/nee-antwoord kunnen krijgen. Waarschijnlijk sluimert hier op de achtergrond opnieuw een elitair gedachtegoed. In plaats van openlijk te zeggen dat bepaalde problemen te complex zijn voor het gewone volk en dat het beter is dergelijke problemen over te laten aan vertegenwoordigers met speciale competenties, zegt men dat bepaalde problemen te complex zijn om met ja of nee te worden beantwoord. We mogen de complexiteit van veel problemen ook niet overschatten.

De goede verstaander heeft tussen de regels van het voorgaande reeds een aantal argumenten ten gunste van het referendum kunnen ontwaren. Regelmatige deelname aan een referendum maakt dat burgers meer inzicht krijgen in maatschappelijke vraagstukken (dankzij de voorafgaande debatten) en minder onverschillig staan tegenover dergelijke vraagstukken. Dankzij het referendum hebben we actieve burgers die geïnteresseerd zijn in het algemeen belang en niet louter cirkeltjes draaien in hun

privé-leven en in hun eigenbelangen.

Representatie is het afstaan van macht, is het geven van een volmacht. Door mijn stem aan iemand te geven, geef ik hem ook de macht om in mijn plaats te stemmen over tal van zaken waarover ik zelf rechtstreeks niets meer te zeggen heb.

IK kan enkel a posteriori mijn instemming of ongenoegen uiten over het stemmen van mijn volksvertegenwoordiger (over het geheel van het stemmen, niet over elke stemming apart, ook al zijn er goede bij en slechte), namelijk door tegen de volksvertegenwoordiger te stemmen. Het volk regeert zichzelf niet maar wordt geregeerd. Politiek wordt iets wat politici doen.

Als burgers gedwongen worden politiek passief te zijn, zullen ze uiteindelijk volledig privé-gericht zijn en de behandeling van publieke zaken overlaten aan een ander. Om die reden is het van fundamenteel belang te streven naar meer directe participatie in het bestuur, in de vorm van deelname aan referenda.

Uiteindelijk staat de toekomst van de democratie zelf op het spel, want met burgers die enkel privé-gericht zijn, kan geen enkele democratie worden verdedigd.

Filip SPAGNOLI

(De auteur is licentiaat wijsbegeerte.)